

Maroń, Jerzy

"Problemy sanitarno-zdrowotne w działalności administracji Rzeczypospolitej w okresie śląskowskim", Tadeusz Srogosz, Łódź 1993 : [recenzja]

Medycyna Nowożytna 2/1, 136-138

1995

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Tadeusz Srogosz, Problemy sanitarno-zdrowotne w działalności administracji Rzeczypospolitej w okresie stanisławowskim, Akademia Medyczna w Łodzi, Łódź 1993, ss. 498

W dobie dominacji specjalistycznych monografii historycznych, opartych na możliwie jednorodnych źródłach i dotyczących wycinkowych problemów przeszłości, każda praca poruszająca się pomiędzy wąsko pojmowanymi „profesjami” historycznymi zasługuje na szczególną uwagę. Do tej grupy należy bez wątpienia recenzowane opracowanie Tadeusza Srogosza. Autor postawił sobie przede wszystkim za zadanie zanalizowanie relacji pomiędzy zmianą sytuacji sanitarno-zdrowotnej w zależności od ewolucji struktur państwowych, ponadto przebadanie ściśle związanej z tym zagadnieniem recepcji obcych wzorów, ewentualnego odzwierciedlenia „impulsów modernizacyjnych”, stosunku administracji państwowej do Kościoła i wreszcie zakresu terytorialnego oraz „merytorycznego” działań administracji i jego determinan (s. 13). By zrealizować swój cel, T. Srogosz skomponował swoją pracę w sześciu rozdziałach – *Uwarunkowania reform sanitarno-zdrowotnych w XVI–XVIII wieku* (s. 19–69), *Powstanie nowożytnej administracji w Rzeczypospolitej a problemy sanitarno-zdrowotne* (s. 70–121), *Konstytucja szpitalna z 1775 roku* (s. 122–152), *Sprawy sanitarno-zdrowotne w pracy administracji okresu rady Nieustającej* (s. 153–284), *Policja lekarska w okresie Sejmu Czteroletniego* (s. 285–389), *Warunki działań sanitarno-zdrowotnych po upadku Konstytucji 3 Maja* (s. 390–433). Przytoczone tytuły rozdziałów wskazują na rozpiętość tematyczną rozprawy Srogosza. Z jednej strony bez wątpienia mamy do czynienia z przedstawieniem procesu formowania pierwszych instytucji publicznych, mających na celu zajmowanie się m.in. zagadnieniami zdrowotnymi, jakimi były komisje dobrego porządku (1775) (*Powstanie nowożytnej administracji...*), z drugiej zaś dzieje różnorodnych instytucji medycznych i sanitarnych – szpitalnictwo, Kolegium Medyczne itp. (*Policja lekarska w okresie Sejmu Czteroletniego*). W praktyce dla autora oznaczało to konieczność zajęcia się tak różnorodną problematyką, jak działalność Komisji Wojskowej, Komisji Skarbowej, gabinetu króla, głównych departamentów Rady Nieustającej czy wreszcie Komisji Policji Obojga Narodów oraz Komisji Edukacji Narodowej. Należy podkreślić, że T. Srogosz znalazł się w zawsze kłopotliwej dla badacza sytuacji, gdy należy niemal równocześnie rozstrząsać zagadnienia, pojawiające się w „centrum” oraz w „terenie” (np. szpitalnictwo w pracy magistratur centralnych i działalność komisji dobrego porządku, s. 187–196,

s. 237–254). Jeśli wziąć pod uwagę konieczność poddania analizie dyskusji toczonych na forum sejmowym, z natury rzeczy chaotycznym i nie poddającym się logicznemu ciągowi, musimy przyznać, że autor stanął przed niezwykle trudnym zadaniem budowy przejrzystej narracji, wolnej od powtórzeń i nawrotu do sygnalizowanych poprzednio tematów. Wydaje się, że cel swój osiągnął dzięki wybraniu kilku kluczowych zagadnień stanowiących oś rozważań. Pierwszym z nich było niewątpliwie umieszczenie interesującego go tematu w szerszym kontekście przemian ideowych i cywilizacyjnych końca XVII i początku XVIII w. Dla autora bowiem pomysły i projekty reform administracyjno-sanitarnych stanowiły wyraz zmian świadomościowych, zachodzących w społeczeństwie polskim epoki stanisławowskiej. W rozdziale I wskazał na swoje powinowactwa w refleksji nad rozwojem nauki (Merton, Kuhn, Amsterdamski). Drugą oś rozważań autora tworzyły rzeczywiste wyzwania epoki, związane z zagrożeniem epidemicznym. Powtarzające się od 1770 r. nawroty dżumy lub tylko plotki o jej pojawieniu się na kresach południowo-wschodniej Rzeczypospolitej tak silnie oddziaływały na skromny aparat państwa, że ich ślady w masie źródeł mogły stać się czynnikiem porządkującym do pewnego stopnia narrację. Bezpośrednim efektem jest, że obie osie rozważań autora znalazły wyraz w zastosowaniu wewnętrznego podziału rozdziałów na mniejsze części (najczęściej trzy, jedynie w najobszerniejszych rozdziałach IV i V 6 i 7). Oprócz ułatwienia w percepcji treści czytelnik może traktować poszczególne rozdziały jako minimonografie. Również przypisy skonstruowano dla każdego rozdziału osobno. Dzięki temu czytelnik nie jest zmuszony do wertowania bibliografii i poszukiwania cytowanego dzieła we wcześniejszych partiach książki.

Przyjęta metoda pracy nad zebrany materiał oraz „studyjna” forma prezentacji wyników swoich badań umożliwiła T. Srogoszowi połączenie dwóch odmiennych form pracy historyka – badacza epoki wczesnonowożytnej, dysponującego stosunkowo ograniczoną liczbą źródeł kilku typów (korespondencja, memoriały, konstytucje sejmowe itp.) z pracą badacza końca tej epoki stykającego się już ze źródłami masowymi (prasa, wytwory biurokracji). Należy docenić panowanie autora nad ogromnym materiałem i istniejącą już literaturą.

Wydaje się, że T. Srogoszowi udało się w pełni zrealizować swój cel przedstawienia formowania i działalności aparatu państwowego na polu sanitarnym, zagadnienia jakże słabo rozpoznanego w dotychczasowych badaniach. Równocześnie wyjaśnił

bądź sprostował szereg błędnych lub niepełnych wniosków, dotyczących tak wydawałoby się znanych zagadnień, jak np. konstytucja szpitalna z 1775 r. Oczywiście, w każdej obszernej pracy można zetknąć się z ujęciami kontrowersyjnymi. Wydaje się np., że można było przeprowadzić dyskusję literacką częściowo w przypisach, ograniczając się czasami do wskazania jej oczywistych potknięć. Niemniej, praca Tadeusza Srogosza stanowi nowe, cenne uzupełnienie nie tylko literatury historyczno-medycznej, ale również jakże bogatej historiografii czasów ostatniego króla Rzeczypospolitej.

Jerzy Maroń
Wrocław